

KOLLEKTÍVE – VALÓS IDŐBEN
GRENCSÓ ISTVÁNNAL MATISZ LÁSZLÓ beszélgetett

Bő ötven éve létezik az a zenei áramlat, melyben az improvizáció nem csupán a szigorúan szerkesztett harmóniakörök mentén megszólaló hangszeres rögtönzést jelenti. A szabad improvizáció, mint legbátrabb és legexpresszívabb alkotói módszer, azóta is fontos perspektíva, melynek végtelen lehetőségeivel csak nagyon kevés muzsikos él.

Egyikük beszélgetőtársam, Grencsó István, aki azon túl, hogy mára központi figurája, meghatározó egyénisége ennek a törekvésnek idehaza, szinte bármilyen (műfaji) közelítésből képes eljutni abba a bizonyos zenei közegbe, ahol már nincsenek kötöttségek, csak a szellemi értelemben vett teljes szabadság.

Kérdés, hogy manapság mit tükröz az így születő zene: a muzsikos lelki állapotát, a pillanatnyi érzelmeit, a valóságból származó impulzusokat, vagy egy visszatérő, állandósuló gondolati-szellemi tartalmat...?

... mindezeket egyszerre, vagyis a kérdésben ott a válasz – reagál István a fentiekre. A muzsikos személyisége, lelkiülete mindenképp érzékelhetővé válik az általa megszólaló zenében, improvizációban, melyre később rétegződészerűen kerülnek az aktuális helyzetből származó külső hatások. Mindezek ellenére – folytatja –, nem egy állandóan változó dologról van szó, sőt, nagyon is stabil pontok vannak az ilyen zenében, ugyanakkor ezzel együtt folyamatosan fejlődik is...

Grencsó István ugyan kissé idegenkedik az Ornette Coleman-tól származó, majd mások által már stílusként emlegetett „free jazz” címkétől, ahogy a mai szabad zenét is személyesebbnek tartja, mint az említett, hatvanas évekbeli amerikai irányzatot. Viszont nagyon találónak érzi a „real time” kifejezést, azaz a valós időben zajló zenei kommunikáció újabb használatos meghatározását, a spontán születő kompozíciók vonatkozásában. Ez a zene abban is különbözik némiképp a jazztől származtatott más, szabad irányzatoktól, hogy itt kollektív rögtönzés mentén folytatott, spontán komponálásról van szó, melyben nincsenek kimondottan szólísták, kijelölt vezéregyéniségek. Van viszont számos egyéb inspiráló hatás: leginkább az egymással függőségben játszó muzsikosok által, de a külső körülmények, a legapróbb rezonancia, továbbá a közönség is jelentős befolyásoló tényező lehet a rögtönzött komponálás végkimenetelét illetően. Tehát kollektív alkotómunkáról van szó, melyben a formáció valamennyi zenészének azonos súllyal kell részt vállalnia.

Emiatt sem véletlen, hogy István leghosszabb ideje működő formációja, Grencsó Kollektíva néven ismert.

Nem akartam a jazzben szokásos kvartett, trió stb. megjelölést alkalmazni, mert eleve az volt a koncepcióm, hogy a közös játékon legyen a hangsúly – fűzi hozzá István. Ezzel együtt teljesen nyitott, szinte létszámkorlátozás nélküli formációt akartam, melyhez bármikor csatlakozhatnak olyan késztetésű muzsikosok, akik számára a szabadabb, rugalmasabb alkotói közeg vonzó lehet. Így a kollektíva van, hogy négy-öt, de akár nyolc-tíz embert is jelenthet; ami persze a produkciók változatosságában, sokféleségében, illetve a zene nyitottságában is tükröződik – teszi hozzá.

A Kollektíva zenéje azonban nem mindig vegyisza improvizáció, vagyis Grencsó Istvántól egyáltalán nem idegen a tematikus, sőt, időnként rögzített zene benyomását keltő elképzelés sem...

Mint mondja: vannak darabok, melyek konkrét eseményekhez kötődnek. Ilyen például a néhány éve készült, és hangról hangra megírt *Tiszteletzene* című kompozíció, melyet az '56-os forradalom ötvenedik évfordulójára írtam. (Egyébként Hartyánc Jenő, a Mediawave Fesztivál főszervezőjének felkérésére készült a darab, melyet a Magyar Rádió is rögzített.) De ebbe a vonulatba sorolható a *Régi nóta* című, népzenei ihletésű, de a magunk arculatára formált munkám is; ugyanis én nem szeretem a túl direkt, vagy nagyon tetten érhető formában népies zenélgépet. Persze olyan darabjaim is vannak szép számmal, melyeknek csak bizonyos részei vannak rögzítve, a többi improvizáció; de nem győzöm hangsúlyozni, hogy a rögtönzött részekben nagyon fontos minden zenész részéről a koncentrált figyelem – teszi hozzá István.

Kérdésemre, hogy játszottak-e úgy, hogy egyáltalán nem beszéltek meg semmit muzsikustársaival, a következő volt a válasz:

Igen, és elég gyakran; főleg zeneórák vagy kis kamarakonzertek keretein belül. Ilyenkor mindenki tudatosan kerüli a sémákat, az ismert formulákat. Az ilyesmit nyilván óvatosan kezeljük, ami itt azt jelenti, hogy egészen pianóból indulva és nagyon szellősen játszunk. Egyébként legtöbbször kifejezetten izgalmas végeredmény születik az ilyen teljesen szabad zenélésekből. Ha pedig hangfelvétel is készül ezekből az improvizációkból, tanulságos, és később felhasználható hangszerelési ötleteket is sikerül belőlük meríteni.

Megjegyzendő – veti közbe István –, hogy csak akkor működik a kollektív rögtönzés, ha valamennyi muzsikos alkalmas állapotban van; pszichikailag, fizikailag és szellemileg. Ha csak egy zenész is rossz kondíciókkal indul neki egy ilyen közös alkotómunkának, nagyon komoly visszahúzó erővé válik, az egész társaságra, illetve produkcióra nézve.